

Przyczyny i skutki zróżnicowanego tempa zmian liczby ludności w skali globalnej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Grafika interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Przyczyny i skutki zróżnicowanego tempa zmian liczby ludności w skali globalnej

Źródło: dostępny w internecie: pikrepo.com, domena publiczna.

Wiesz już, jak obliczać wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności. Wiesz także, że jeżeli wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności na danym obszarze, w określonym czasie był większy niż 100 i wynosił na przykład 105,2, wówczas liczba ludności wzrosła tam o 5,2%. Natomiast jeżeli analizowany wskaźnik był mniejszy niż 100 i wynosił na przykład 95,7, wówczas liczba ludności zmniejszyła się tam o 4,3%. Po zapoznaniu się z tym e-materiałem będziesz potrafił(a) określić, o ile procent zwiększała lub zmniejszała się liczba ludności na świecie i na różnych kontynentach. Przedstawisz także przyczyny i skutki tych zjawisk.

Twoje cele

- Określisz stan i dynamikę tempa zmian liczby ludności świata na przestrzeni lat.
- Porównasz kontynenty pod względem tempa zmian liczby ludności.
- Wyjaśnisz przyczyny zróżnicowanego tempa zmian liczby ludności na świecie i na poszczególnych kontynentach.

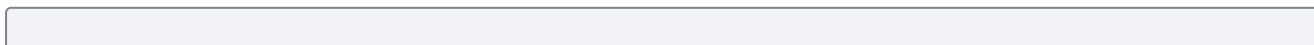
Przeczytaj

Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności

W tym e-materiale przedstawiono tempo zmian liczby ludności z roku na rok. W XX i XXI w. roczne tempo wahało się od ok. 0,5% do ok. 2,1% rocznie. Przez około 120 lat było dodatnie. Oznacza to, że w skali świata nie odnotowano roku, w którym liczba ludności zmniejszyłaby się w stosunku do poprzedniego. Jednakże analizując osobno poszczególne kontynenty, tempo to było bardzo zróżnicowane. Ponadto na jednym z kontynentów odnotowano ujemne tempo zmian liczby ludności w ciągu kilku lat.

Polecenie 1

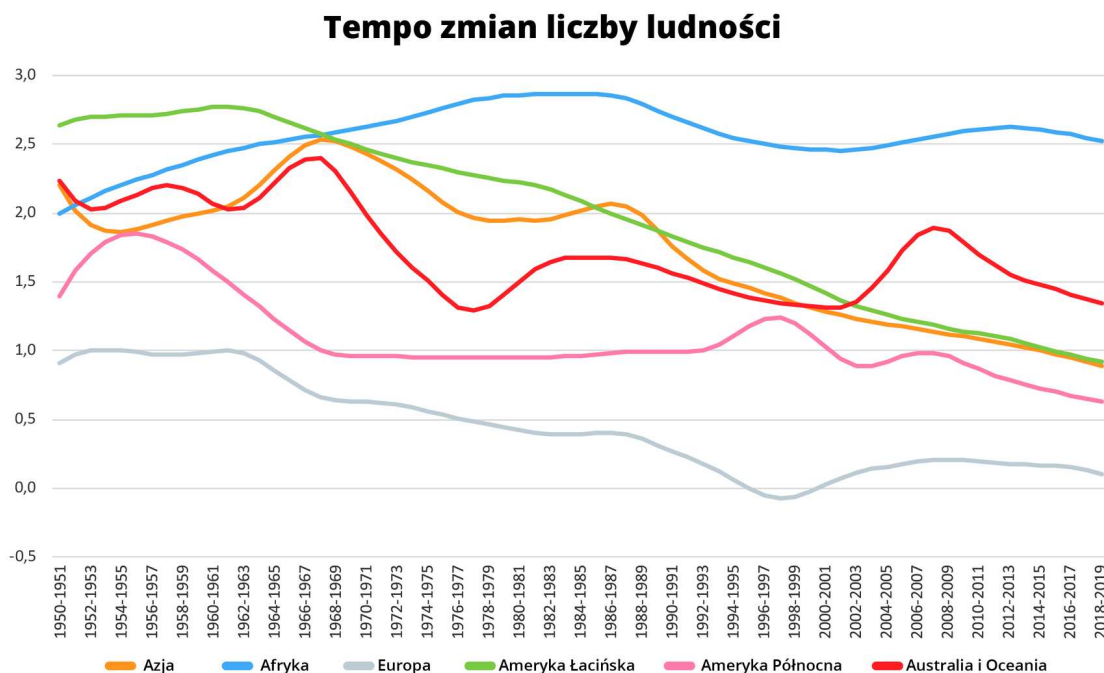
Przeanalizuj poniższą tabelę i wykres. Prześledź zmianę procentową liczby ludności w tym okresie na poszczególnych kontynentach. Sformułuj wnioski.

Zmiany liczby ludności na świecie w latach 1900–2019

Kontynent	Liczba ludności w 1900 r. (w mln)	Liczba ludności w 2019 r. (w mln)	Różnica między liczbą ludności w 2019 r. i 1900 r. (w mln)	Zmiana procentowa w latach 1900-2019
Azja	939,4	4 601,4	3 662,0	wzrost o 389,8%
Afryka	140,8	1 308,1	1 167,3	wzrost o 829,3%
Europa	421,2	747,2	326,0	wzrost o 77,4%
Ameryka Łacińska	66,1	648,1	582,0	wzrost o 880,6%
Ameryka Północna	81,7	366,6	284,9	wzrost o 348,5%
Australia i Oceania	5,3	42,1	36,8	wzrost o 700,2%

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie M. Roser, H. Ritchie, E. Ortez-Ospina, *World Population Growth*, Our World in Data (dostęp 5.07.2021).

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie M. Roser, H. Ritchie, E. Ortez-Ospina, *World Population Growth*, Our World in Data, licencja: CC BY-SA 3.0.

Przyczyny i skutki tempa zmian liczby ludności

W skali globalnej zmiany tempa liczby ludności determinowane są przez poziom przyrostu naturalnego. Zależy on od wartości współczynnika urodzeń i zgonów. W krajach wysoko rozwiniętych zauważa się niskie, a nierzadko ujemne wartości przyrostu naturalnego. Związane jest to z upowszechnieniem się modelu rodziny 2+1, konsumpcyjnym stylem życia, pierwszeństwem kariery zawodowej i zdobywania wykształcenia nad decyzją o posiadaniu potomstwa. Ujemny przyrost naturalny występuje także w krajach borykających się z kryzysem gospodarczym, emigracjami zagranicznymi czy nasileniem się [chorób cywilizacyjnych](#). Natomiast najwyższe wartości tego wskaźnika występują w krajach słabo rozwiniętych. Związane jest to z modelem rodziny wielodzietnej oraz z faktem, że dzieci są tam zabezpieczeniem dla swoich rodziców na starość.

W skali poszczególnych regionów dużą rolę w kształtowaniu tempa zmian liczby ludności odgrywa także [ruch wędrowniczy](#). Krajami imigracyjnymi są na przykład te, które są zlokalizowane w Europie Zachodniej i Północnej, Ameryce Północnej czy Australii. Do krajów emigracyjnych należy wiele państw Ameryki Łacińskiej, Azji Południowej i Południowo-Wschodniej oraz Afryki. Do najważniejszych rodzajów migracji, które wpłynęły znacznie na kształtowanie się analizowanego wskaźnika, należy zaliczyć migracje ekonomiczne, społeczne i polityczne.

W krajach o dużym tempie wzrostu ludności obserwuje się szereg negatywnych konsekwencji, m.in. przeludnienie, wzmożone migracje do miast, powstawanie dzielnic nędzy, duże bezrobocie, niedostateczny dostęp do opieki zdrowotnej i edukacji, występowanie patologii społecznych, rozwój konfliktów.

Z kolei państwa, w których obserwuje się bardzo małe tempo wzrostu liczby ludności, borykają się z innymi problemami. W bliższej lub dalszej perspektywie może je czekać **regres demograficzny**. Społeczeństwa takich krajów starzeją się, co oznacza, że ludność starsza stanowi coraz większy odsetek populacji ogółem. Wiąże się to z tym, że coraz mniejsza grupa osób musi utrzymywać coraz większą grupę ludzi starszych, co pociąga za sobą szereg konsekwencji finansowych. Kraje o niskim tempie wzrostu ludności oraz takie, gdzie obserwuje się postępujący spadek liczby ludności, stosują szereg działań stymulujących rozwój demograficzny.

Słownik

choroby cywilizacyjne

schorzenia związane z ujemnymi skutkami życia w warunkach wysoko rozwiniętej cywilizacji

Źródło: [Encyklopedia PWN](#)

polityka pronatalistyczna

(od łac. *pro-* 'za', 'dla'; *natalis* 'urodziny', 'narodziny') polityka ludnościowa mająca na celu zwiększenie dynamiki wzrostu liczby ludności

regres demograficzny

zmniejszanie się liczby ludności

ruch wędrowniczy

migracje ludności

Grafika interaktywna

Polecenie 1

Opisz zmiany tempa wzrostu liczby ludności świata od początku XX w. Wyjaśnij przyczyny tych zmian.

Polecenie 2

Jaka tendencja dotycząca tempa wzrostu liczby ludności ma miejsce w ciągu ostatnich 30 lat? Przedstaw jej skutki.

Polecenie 3

Porównaj kontynenty pod względem dynamiki zmian liczby ludności.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie M. Roser, H. Ritchie, E. Ortez-Ospina, *World Population Growth*, [Our World in Data](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie M. Roser, H. Ritchie, E. Ortez-Ospina, *World Population Growth*, [Our World in Data](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Liczba ludności w Europie w 2019 roku wynosiła:

- 645,8 mln
- 747,2 mln
- 923,4 mln
- 333,4 mln

Ćwiczenie 2

W ciągu ostatnich 30 lat zaobserwowano:

- nieustannie rosnące tempo wzrostu liczby ludności z roku na rok
- nieustannie malejące tempo wzrostu liczby ludności z roku na rok
- nieustannie rosnące tempo spadku liczby ludności z roku na rok
- nieustannie malejące tempo spadku liczby ludności z roku na rok

Ćwiczenie 3

Na podstawie dostępnych źródeł wiedzy wskaż odpowiedź zawierającą jedną z głównych przyczyn eksplozji demograficznej na świecie po 1960 roku.

- Upowszechnienie gospodarki rolnej.
- Zwiększenie produkcji żywności.
- Wzrost higieny oraz upowszechnienie się antybiotyków i szczepień ochronnych.
- Wzrost wskaźnika urbanizacji w krajach afrykańskich.

Ćwiczenie 4

Uporządkuj podane kontynenty według rosnącego procentowego wzrostu liczby ludności w latach 1900–2019.

- Azja
- Australia i Oceania
- Ameryka Północna
- Europa
- Afryka
- Ameryka Łacińska

Ćwiczenie 5

Uporządkuj podane kontynenty według rosnącego procentowego wzrostu liczby ludności w latach 2018–2019.

- Afryka
- Azja
- Australia i Oceania
- Ameryka Północna
- Europa

Ćwiczenie 6

Na podstawie dostępnych źródeł wiedzy wyjaśnij pojęcie regresu demograficznego. Wskaż jego przyczyny.

Ćwiczenie 7

Wymień skutki bardzo niskiego i wciąż malejącego rocznego tempa wzrostu liczby ludności Europy.

Ćwiczenie 8

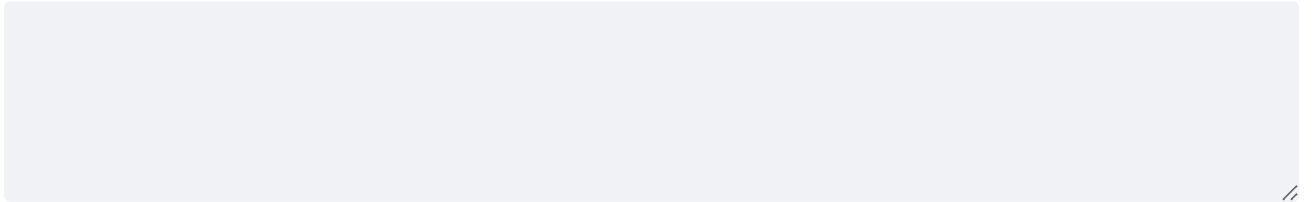

Zapoznaj się z poniższym tekstem źródłowym, a następnie podaj dwie cechy demograficzne Chin, które odzwierciedlają politykę demograficzną tego kraju.

Polityka jednego dziecka wprowadzona przez Deng Xiaopinga w 1978 roku stała się kolejną w XX wieku holistyczną, zaplanowaną w dłuższej perspektywie polityką realizowaną centralnie. Przyczyniła się ona do szybkiego spowolnienia wzrostu liczby ludności Państwa Środka oraz, przy prowadzonej transformacji gospodarczej, do zmniejszenia poziomu ubóstwa w Chinach. Niemniej jednak koszty poniesione w trakcie realizacji programu przez poszczególnych obywateli są trudne do opisanie. Szczególnie dotyka to kobiet poddawanych przymusowej aborcji czy sterylizacji. Kontynuacja realizacji polityki jednego dziecka w obecnej formie przyczyni się do wystąpienia znaczących negatywnych zmian w strukturze demograficznej. Głównie dotyczy to starzejącego się społeczeństwa chińskiego. Na świecie występują głównie dwa sposoby zabezpieczenia życia na starość. Pierwszy z nich to dobrze rozbudowany system państwa opiekuńczego, który wypłaca obywatelom w wieku emerytalnym świadczenia pieniężne. W krajach wysoko rozwiniętych, w których obywatele posiadają oszczędności, funkcjonuje, zazwyczaj uzupełniająco, prywatny system oszczędzania na starość. Drugi system opiera się na posiadaniu większej liczby dzieci i oczekiwaniu na to, że w momencie odejścia rodziców z grupy osób aktywnych zawodowo będą one wspierać ich finansowo. Biorąc to pod uwagę, można uznać, że przy prowadzonej polityce kontroli urodzeń w Chinach państwo powinno zapewnić obywatelom odpowiednie świadczenia emerytalne w momencie przejścia na emeryturę. W innym wypadku, w chwili ewentualnego załamania się systemu świadczeń emerytalnych, wiele rodzin nie miałoby wystarczających przychodów. Dodatkowo obowiązek ten spadłby

w znacznej mierze na jedyne posiadane dziecko. Warto przypomnieć, że wedle podzielanej w Chinach opinii zabezpieczenie na starość jest interpretowane głównie w kontekście posiadania męskiego potomka. Tym samym ewentualne załamanie czy też pogorszenie się systemu emerytalnego może spowodować zwiększenie współczynnika maskulinizacji nawet przy rozluźnieniu polityki kontroli urodzeń na terenach zurbanizowanych.

Źródło: H. Więckowski, *Polityka jednego dziecka i jej wpływ na strukturę demograficzną Chińskiej Republiki Ludowej*, „Zarządzanie Publiczne” 2014, nr 1 (25), s. 51–62 (fragm.).

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autora: Kamil Kaliński

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Przyczyny i skutki zróżnicowanego tempa zmian liczby ludności w skali globalnej

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum i technikum, zakres podstawowy, klasa II

Podstawa programowa

VIII. Przemiany struktur demograficznych i społecznych oraz procesy osadnicze: rozmieszczenie i liczba ludności, przemiany demograficzne, migracje, zróżnicowanie narodowościowe, etniczne i religijne, kręgi kulturowe, sieć osadnicza, procesy urbanizacji, rozwój obszarów wiejskich.

Uczeń:

2) analizuje i wyjaśnia zmiany liczby ludności świata oraz przestrzenne zróżnicowanie wielkości wskaźników: urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- określa stan i dynamikę tempa zmian liczby ludności świata na przestrzeni lat,
- porównuje kontynenty pod względem tempa zmian liczby ludności,
- wyjaśnia przyczyny i skutki zróżnicowanego tempa zmian liczby ludności na świecie i na poszczególnych kontynentach.

Strategie nauczania: konektywizm

Metody nauczania: pogadanka, dyskusja, praca z e-materiałem, burza mózgów

Formy zajęć: praca indywidualna, praca w grupach, praca w parach, praca całego zespołu klasowego

Środki dydaktyczne: e-materiał, komputer, projektor multimedialny (lub tablety z dostępem do internetu), zeszyt przedmiotowy

Materiały pomocnicze

Forecast of the World Population in 2019 and 2100, by Continent, statista.com (dostęp 5.07.2021).

Roser M., Ritchie H., Orteiz-Ospina E., *World Population Growth*, *Our World In Data* (dostęp 5.07.2021).

U.S. and World Population Clock, census.gov (dostęp 5.07.2021).

Wrona J., *Geografia ludności świata i Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2009.

PRZEBIEG LEKCJI

Faza wprowadzająca

- Czynności organizacyjne (powitanie, sprawdzenie obecności).
- Dialog z uczniami mający na celu usystematyzowanie wiadomości na temat liczby ludności na świecie i na poszczególnych kontynentach.
- Przedstawienie celów lekcji.

Faza realizacyjna

- Nauczyciel prosi jednego z uczniów o przypomnienie, w jaki sposób oblicza się wskaźnik dynamiki. Następnie wyświetla i komentuje wprowadzenie do e-materiału.
- Następnie nauczyciel wyświetla na ekranie fragment grafiki interaktywnej przedstawiający zmiany tempa wzrostu liczby ludności na świecie. Prosi uczniów o wykonanie polecenia nr 1 i 2. Rozpoczyna się klasowa dyskusja na temat odpowiedzi na te polecenia.
- Następnie nauczyciel wyświetla fragment *Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności* z części „Przeczytaj”. Chętni uczniowie analizują i interpretują na forum klasy wykres i tabelę zamieszczone w tej części.
- Następnie nauczyciel prosi uczniów, żeby w parach zastanowili się nad przyczynami i skutkami wysokiego i niskiego tempa wzrostu liczby ludności. Po zakończonym zadaniu uczniowie podchodzą do tablicy i zapisują w formie schematu swoje propozycje.
- W kolejnym etapie nauczyciel dzieli uczniów na sześć grup. Każda z nich ma zadanie przeanalizować i zinterpretować zróżnicowanie tempa zmian liczby ludności na

poszczególnych kontynentach (każdej grupie zostaje przydzielony jeden kontynent). Uczniowie, korzystając z tabletów lub komputerów, pracują z grafiką interaktywną i robią w zeszytach notatki na ten temat.

- Po upływie określonego przez nauczyciela czasu grupy przedstawiają rezultaty swojej pracy. Następnie nauczyciel inicjuje klasową dyskusję na ten temat.
- W następnym etapie lekcji nauczyciel wyświetla na tablicy zadania z bloku „Sprawdź się”. Wskazani uczniowie podchodzą do tablicy i rozwiązują je.

Faza podsumowująca

- Podsumowanie i utrwalenie nowej wiedzy poprzez zadawanie pytań przez nauczyciela i udzielanie odpowiedzi przez uczniów.
- Dodatkowo nauczyciel może w celu podsumowania wyświetlić na ekranie grafikę interaktywną.
- Nauczyciel nagradza aktywnych uczniów, ocenia pracę w grupach i przypomina cele zajęć.
- Pożegnanie i zaproszenie na kolejną lekcję.

Praca domowa

- Korzystając z różnych źródeł informacji geograficznej, uczniowie mają za zadanie stworzyć (na podstawie aktualnych danych) listę 10 państw o największym rocznym procentowym przyroście liczby ludności, a także listę 10 państw o największym rocznym procentowym ubytku ludności. Dodatkowo uczniowie proponują przyczyny i skutki analizowanych zjawisk.
- Opcjonalnie można także prosić o zapoznanie się z kolejnym tematem lekcji (w przypadku blended learning).

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium

Grafika interaktywna może zostać wykorzystana podczas lekcji poświęconej etapom rozwoju demograficznego ludności oraz konsekwencjom eksplozji demograficznej lub regresu demograficznego w wybranych państwach (zakres podstawowy: VIII. 3).